

NAUTA 2023: NÁRODNÍ VÝZKUM UŽÍVÁNÍ TABÁKU A ALKOHOLU V ČESKÉ REPUBLICE

Státní zdravotní ústav každoročně organizuje reprezentativní šetření o užívání tabáku a alkoholu v rámci České republiky (NAUTA). V roce 2023 byly výzkumné údaje získány od výběrového souboru 1812 jedinců (1). Výzkum je reprezentativní pro obyvatelstvo České republiky ve věku nad 15 let z hlediska věku, pohlaví a regionální příslušnosti. Státní zdravotní ústav uveřejnil výsledky výzkumu u příležitosti Světového dne bez tabáku v květnu 2024 (2).

Ve studované populaci České republiky byla v roce 2023 téměř čtvrtina (24,6 %) denních a příležitostných kuřáků tradičních druhů tabákových výrobků, které zahrnují cigarety (průmyslově vyráběné i ručně balené), dýmky, doutníky, doutníčky a vodní dýmky. Denně kouří pětina mužů (20,1 %) a 11,9 % žen starších 15 let. Užívání nikotinu z různých druhů tabákových výrobků i z jejich alternativ, ať už denně nebo příležitostně, uvedla jedna třetina osob (33,1 %) starších 15 let. Denní užívání uvedlo 23,0 % respondentů. Ve věkové kategorii 15–24 let užívá nikotin polovina mladých (50,2 %) a denní užívání zaznamenáváme u téměř třetiny z nich (30,4 %). Tento údaj je poměrně alarmující.

V roce 2023 užíval elektronické cigarety alespoň jednou měsíčně více než každý desátý dotázaný (11,1 % respondentů), což ve srovnání s rokem 2022 představuje nárůst o 0,9 procentního bodu (p. b.). Denně užívá elektronickou cigaretu 6,1 % osob, více muži než ženy. Největší podíl uživatelů elektronických cigaret nacházíme ve věkové kategorii 15–24 let. Jde o celých 30,0 %, což představuje v porovnání s rokem 2022 nárůst o více než 5 p. b. V posledních třech letech můžeme pozorovat nárůst také u věkové skupiny 25–44 let.

Téměř polovina uživatelů elektronických cigaret (49,0 %) v průzkumu uváděla, že současně kouří i klasické cigarety, zhruba pětinu uživatelů (20,8 %) tvoří bývalí kuřáci klasických cigaret a 30,2 % uživatelů před užíváním elektronických cigaret nikdy nekouřilo. To znamená, že se skoro třetina uživatelů elektronických cigaret stává závislými na nikotinu, aniž by potřebovali potlačit původní závislost na kouření klasických cigaret.

Respondenti mohli uvést více důvodů, proč užívají elektronické cigarety. Polovina (49,5 %) uvádí jako důvod jejich užívání příchutě, u skupiny 15–24 let je příchut' důvodem k užívání přibližně v šedesáti procentech (61,5 %). Ochucené e-cigarety s příchutí a poutavým designem přispívají k popularizaci těchto produktů mezi mladou generací, přičemž si mnoho uživatelů neuvědomuje jejich negativní účinek na zdraví, včetně silného rizika vzniku závislosti.

Od roku 2020 je sledováno také užívání nikotinových sáčků bez obsahu tabáku. Díky své dostupnosti, nízké ceně, diskrétnosti a atraktivnímu balení se staly velmi rychle populární jak mezi dětmi, tak i dospívajícími. Jak ukazují data za rok 2023, nejvyšší zastoupení uživatelů nikotinových sáčků se objevuje právě v nejmladší věkové skupině 15–24 let, kde tyto výrobky užívá 11,5 % respondentů, přičemž 6,0 % užívá výrobky denně. Nikotin u uživatelů v mozku stimuluje centrum odměny a uvolnění hormonu dopaminu. Tím sice krátkodobě způsobuje zlepšení nálady a koncentrace, ale pravidelné užívání vede k rozvoji závislosti a po vysazení k rozvoji abstinenčních příznaků. Dlouhodobě pak podporuje a zvyšuje riziko rozvoje nejruznějších druhů rakoviny.

Pokračování ze str. 62

NAUTA 2023: NÁRODNÍ VÝZKUM UŽÍVÁNÍ TABÁKU A ALKOHOLU V ČESKÉ REPUBLICE

S kouřením tabáku souvisí i užívání alkoholu. Mezi umírněnými konzumenty alkoholu je jen 23,4 % kuřáků, tedy o 1,2 p. b. méně než v celé populaci, avšak mezi rizikově a škodlivě pijícími je kuřáků výrazně více (34,7 %, resp. 48,7 %). U excesivních konzumentů alkoholu se zdravotní rizika násobí kvůli souběžnému působení rizikových faktorů souvisejících s kouřením.

V studovaném souboru uvedlo časté pravidelné pití alkoholu (tj. denně nebo obden) 15,4 % dotázaných. Naopak trvalou (celoživotní) abstinenci uvedlo 3,0 % dotázaných. Abstinenci v posledním roce uvedlo 12,6 % a dlouhodobou abstinenci udává celkem 15,6 % dotázaných osob. Průměrnou roční spotřebu na osobu lze na základě dat z dotazníkového šetření odhadnout na 6,9 litrů čistého alkoholu, resp. 8,1 litrů, pokud do výpočtu nezahrneme abstinenty. Časté pití nadměrných dávek alkoholu při jedné konzumní příležitosti (binge drinking), tj. týdně nebo častěji, udává 13,3 % dotázaných (muži 19,9 %, ženy 7,0 %).

Závěrem lze shrnout, že třetina Čechů starších 15 let užívá nikotin a mezi mladými od 15 do 24 let je tento údaj ještě vyšší. Nikotin v tomto věku užívá polovina z nich. Roste také počet mladých, kteří sahají k alternativám klasických cigaret, zejména k cigaretám elek-

tronickým. Pokud jde o alkohol, zůstává Česká republika v mezinárodním měřítku mezi zeměmi s velmi vysokou spotřebou.

LITERATURA

1. Csémy L, Dvořáková Z, Fialová A, Malý M, Skývová M. Národní výzkum užívání tabáku a alkoholu v České republice 2023 (NAUTA) [online]. Praha: Státní zdravotní ústav; 2024 [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://szu.cz/wp-content/uploads/2024/06/Narodni-vyzkum-uzivani-tabaku-a-alkoholu-v-Ceske-republice-2023-3.pdf>.
2. NAUTA 2023: Přibývá mladých kuřáků elektronických cigaret, polovina Čechů mezi 15-24 lety užívá nikotin [online]. Praha: Státní zdravotní ústav; 2024 [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://szu.cz/tiskove-zpravy/nauta-2023-pribyva-mladych-kuraku-elektronickych-cigaret-polovina-cechu-mez-15-24-lety-uziva-nikotin/>.

*Mgr. Miroslava Skývová, RNDr. Alena Fialová, Ph.D.,
PhDr. Ladislav Csémy, RNDr. Marek Malý, CSc.*

*Státní zdravotní ústav
Mgr. Zuzana Dvořáková
Národní ústav duševního zdraví*